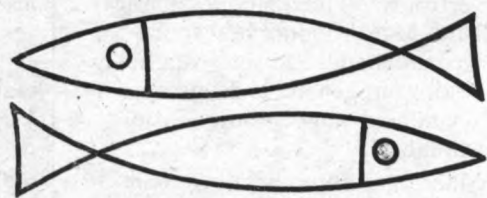

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

H. DE JONG — AMSTERDAM

Onze God in de hemel¹⁾

Psalm 115

Deze psalm 115 moeten wij plaatsen tegen het einde van de babylo-nisch ballingschap of in de tijd dat het teruggekeerde Israël op-nieuw de eerste stapjes zette op de oude beloftegrond van Kanaän. Dus, in de dagen van Zerubbabel. De hele zaak van Gods heilsplan met Israël hing toen voor 't oog aan een zijden draadje. Zou er wel een Israël overblijven? En voor dat Israël een toekomst? We weten dat de verwereldlijking onder Gods volk hard had toegeslagen. De grote hoop bleef in Babel achter en had zich de belofte van God uit het hoofd gezet. Bij weinigen leefde nog de grote verwachting. Dat bleek wel uit de kleine getallen die Zerubbabel uit Mesopotamië had meegebracht. Daar slaat het ook op, wanneer verderop in de psalm aan Israël kinderzegen wordt beloofd.

Die was ook nodig. Te midden van deze troosteloosheid begint deze psalm te bidden: „Niet ons, o HERE, niet ons, maar Uw Naam geef eer, om Uw goedertierenheid, om Uw trouw.” Een weerklank is dit woord op wat de profeet Ezechiël eerder gezegd had in de ballingschap. Hij mocht toen een herbegin aankondigen van God voor Israël in Babel en hij moest daarbij zeggen: „Zo zegt de HERE: Niet om uwentwil doe Ik het, huis Israëls, maar om mijn heilige naam ... (Ez. 36 : 22). Goed Here, zegt psalm 115 nu, helemaal mee eens: niet om onzentwil, maar doe het dan toch maar! Inderdaad om Uw naam. Geef die eer! Want uiteindelijk zijn niet wij het die beschaamd worden, wij die de dragers zijn van al Uw grote woorden, maar Uw

naam die aan die grote woorden het eerst verbonden is, die lijdt schade. Doe daar wat aan!

☆☆☆

Want de heidenen spotten. Onze burenen in de straten van Babylon honen. Wij horen ze zeggen met een klank van triomf in hun stem: 't Wil nog niet zo lukken, hè, daar in Jeruzalem? En hier ook, jullie krijgen er niet veel mensen voor warm, voor die terugkeer. Ach, Here, waarom zouden de heidenen zeggen: waar is toch hun God? Weet u, dat dat de ergste pijn is die ons kan treffen, dat wij in de naam van onze God worden aangetast? Bij veel van wat de wereld tegen ons zegt, moeten wij beschaamd de ogen neerslaan. Er zit vaak een kern van waarheid in, ook al is de kritiek zelf hatelijk en niet opbouwend. Wij merken dan weer, dat wij alleen maar dank zij Gods vergeving kunnen bestaan. In ons zelf zijn we niets.

Maar pas echt pijnlijk wordt het, wanneer de wereld onder een schijn van gelijk gaat vragen: waar is nu toch jullie God? Psalm 42 zegt dat dat een doodsteek in ons gebeente is. Want waar moeten wij heen-vluchten als Hij er zelf eens niet zou zijn? Als onze enig overblijvende vastheid wordt aan-gevochten?

☆☆☆

Nu zijn er christenen die zeggen: en dáárom zijn gebedsverhoringen voor ons het godsbewijs. Hij heeft immers gezegd: bid en gij zult ontvangen? Nu, dus bidden wij en dus ontvangen wij. En dat tonen wij aan de wereld als bewijsstuk. Als ze vragen: waar is nu uw God? dan zeggen wij: hier is onze God! Kijk maar!

Hebben zij gelijk? Onze psalm zegt iets anders. Op de heidense vraag: waar is toch jullie God, zegt deze dichter niet: zie, hier is onze God.

Nee, hij kijkt de broederkring rond en ziet in de ogen van de mensen dat zenuwachtige: konden wij nu maar eens zeggen, aanwijzen, aantonen: zie hier is onze God. Konden wij toch voor die heidenen het godsbewijs maar eens kant en klaar op tafel leggen. Maar dan schudt de man van dit lied het hoofd en zegt: onze God, broeders, is toch in de hemel? Hij doet al wat Hem behaagt.

Wij hebben toch geen God op bestelling, zoals de wereld goden heeft van zilver en goud; goden die ze op elk gewenst moment kan laten opdraven? Wij kunnen toch niet op elk moment dat wij kiezen een druk op de gebedsknop geven en de verhooring rolt eruit? Zo is toch onze God niet?

Toch gaan wij vaak zo met de Here om. Dan zitten wij in moeilijkheden en zeggen: nú een teken van Uw bestaan, Uw aanwezigheid, Uw kracht, of 't hoeft voor mij niet meer! En achteraf zien we, hoe dwingerig we bezig waren. God liet trouwens ook wel duidelijk zien dat Hij er was, maar we keken in de verkeerde richting. Wij lieten Hem geen vrijheid, maar bonden Hem aan ons verlanglijstje. Onze God is in de hemel, Hij doet al wat Hem behaagt. Daarom is eerbied het eerste woord in ons geloof.

☆☆☆

Zie ik het goed, dan bestaat er tegenwoordig in de opvoeding en in de catechese de neiging om God voor onze kinderen aannemelijk te maken, om Hem aan te praten, te 'verkoopen'. Bij die houding is dat woord uit psalm 115 dat onze God in de hemel is, natuurlijk een spaak in het wiel. God als de majesteitlijke, de verhevene, de heilige verkondigen, dat is in strijd met de grondbeginselen van onze verkoop-kunde.

Toch moeten wij oppassen met deze tact en deze tactiek van ons. En wij moeten ook niet vrezen, ook niet voor onze kinderen. Toch vrezen wij. Dat blijkt hieruit dat wij proberen God voor onze kinderen acceptabel te maken. Wij zeggen dan: God is je grote vriend. Maar beseffen wij wet dat wij met dit zinnetje een groot geloofs-geheimenis uitspreken? En dat geloofsgeheimenissen niet op straat liggen? Alleen voor het geloof toegankelijk zijn? Dat zoveel mensen vandaag mopperen op God,

In verband met de vakantie zal „Opbouw” niet verschijnen op 20 juli en 3 augustus.

komt mede doordat zij verkeerd gecatechiseerd zijn. God is je grote vriend, ja, maar dat is niet vanzelfsprekend en alleen in Christus waar.

Het is net als met het kinderversje: de politie is je beste kameraad. Dat is ook een lied, dat ingegeven is door vrees. Deze vrees: onze kinderen accepteren geen gezags-verhoudingen meer. Laten we daarom dat wat een gezagsverhouding is, vriendschap noemen. Maar de politie kan dat natuurlijk niet altijd waarmaken, dat-ie je beste kameraad is. Straks krijg je een bekeuring van zo'n man. Weg kameraad! Waarom gebruiken wij niet nauwkeurig de woorden van de Schrift, namelijk dat God ons om Christus' wil genadig is? Dat is iets anders. Het woord 'vriend', juist als je het als enige aanduiding voor God gebruikt, suggereert iets dat er niet is, althans er niet altijd is, namelijk

in dit nummer

- 209 Drs H. de Jong,
Onze God in de hemel
Psalm 115
- 210 Ds H. J. van der Kwast,
Over de vrijheid van de kerken
- 211 Dr J. Meulink,
De plaats van de vrouw in de gemeente
- 212 Ds M. R. van den Berg,
Jeremia (Bijbelstudie)
- 213 Prof. dr H. J. Jager,
Zo was het (29)
- 215 P. C. van Wijk,
Terloops ...

¹⁾ Toespraak voor de Alle-dag-kerk, 4 april 1979.

vertrouwelijkheid en doorzichtigheid. Maar rondom het woord 'genade' hangt een sfeer van heiligheid, want genade is de gunstige gezindheid van een hogere voor een lagere.

Maar daar horen wij liever aan voorbij. Wij vrezen dat onze kinderen later niet zullen geloven en daarom denken we: laten we God maar als een vriend voorstellen, dan is Hij misschien wel aanvaardbaar voor hen. Maar zo schepen wij ze in de puberteit met grote problemen op en ze gooien het godsbeeld dat wij ze meegegeven hebben, in gruzelementen. Ze moeten ook wel, want ze lopen er mee vast.

★ ★ ★

Maar, zal iemand zeggen, ik heb zelf als volwassene toch ook wel moeite met een God in de hemel, die doet al wat Hem behaagt. Vooral dat woord 'behaagt'. „Het behaagde de Here, uit ons midden weg te nemen...” Is God dan zo dat Hij in zulke dingen behagen schept? Moeten wij dat echt geloven?

Nee, God is geen sadist. Hij doet al wat Hem behaagt — dat is een uitdrukking die niet een lelijke karaktertrek bedoelt aan te geven bij God, maar de uitdrukking duidt op 't majesteitelijke van God. Het is inderdaad de vraag of dat vandaag in onze taal nog overkomt, maar zo is 't in ieder geval wel bedoeld. Hij is de Here, Hij doet wat goed is in zijn ogen. Het majesteitelijke, dat staat in deze psalm op de voorgrond. Maar

als dat eenmaal op de voorgrond gesteld is, dan mogen wij vervolgens ook zeggen, dat wij deze majesteitelijke God kennen als de Vader van onze Here Jezus Christus. Door zijn heiligheid heen komen wij bij zijn genade.

Deze genade en liefde van God in Christus zijn er de oorzaak van dat verderop in deze psalm herhaaldelijk wordt opgeroepen om Hem te vertrouwen. „Israël, vertrouw op de HERE.” Enzovoorts. „Want Hij is onze hulp en ons schild.” Hij is dat op zijn wijze als God in de hemel. Wij moeten Hem daarin vrijlaten. Wij kunnen Hem daarin ook vrijlaten. Want de hemel is ook de plaats vanwaar Hij de grootste armslag heeft. De hemel duidt op zijn vrijmacht, maar ook op zijn almacht.

Soms, als wij bidden, geeft de Here ons in zijn goedheid om zo te zeggen antwoord per kerende post. Terwijl Hij ons bij andere gelegenheden niet schijnt te horen. Als Hij ons zo direct antwoordt en ons op onze wenken bedient, is dat niet om zichzelf voor ons overzichtelijk en doorzichtig en acceptabel te maken. Nee, Hij geeft ons dan een teken ter bemoediging, waar we weer een poosje op kunnen teren als we in het donker voortstappen. „Israël, vertrouw op de HERE,” — wordt ons daarmee dan gezegd.

Maar er wordt nooit gezegd: Israël, kijk de Here op de handen. God is voor het nieuwsgierig verstand een groot raadsel. Maar voor 't gelovig hart is Hij een rots. Wij begrijpen Hem niet, maar wij vertrouwen Hem wel.

gen het eigenmachtig handelen van synoden, die afgevaardigden wgstuurden en met tuchthandelingen ingreep op handelingen van kerkeraden.

De synodale of classicale vergadering bezit geen ambtelijk gezag over de kerken en kerkleden, maar bestaat uit afgevaardigden, die in hun vergaderingen zich hebben te houden aan gemaakte afspraken, die zijn vastgelegd in een kerkorde. Alleen in de kerkeraad wordt een gezag uitgeoefend, dat de ambtsdragers rechtstreeks van de Koning van de kerk hebben ontvangen. De vrijgemaakte kerken stonden dan ook pal voor de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente en aanvankelijk hoorde je hier en daar de vraag of er wel een vernieuwd kerkverband moest komen. In die jaren hield Prof. P. Deddens zijn bekende oratie over het ratificatie-recht, waarin werd gesteld dat generale synoden **voorlopige** besluiten nemen, die door de kerken worden geratificeerd of bekrachtigd. In de geest van deze gedachtengang werd in de kerken na de vrijmaking het bekende art. 31 van de kerkorde gehanteerd, dat uitspreekt dat hetgeen door de meeste stemmen goedgevonden is, voor vast en bondig zal worden gehouden, **tenzij** dat het bewezen wordt te strijden tegen het Woord van God of tegen de artikelen in deze generale synode besloten.

Uit het feit dat de kerken zich de eerste jaren Gereformeerde Kerken met de postale onderscheiding „onderhoudende art. 31 D.K.O.” noemden, in onderscheid van de kerken die door velen „synodocratisch” werden genoemd, is voldoende duidelijk hoeveel gewicht aan het kerkrechtelijk handelen werd toegekend.

Toen het kerkelijk samenleven op gang kwam werd al gauw duidelijk dat een juist of beter inzicht in kerkordelijke zaken nog geen garantie is voor een goed, christelijk samenleven als kerken.

Als jong predikant in Zuid-Holland kreeg ik al gauw te maken met de discussies en emoties op kerkelijke vergaderingen en in de pers, rond de „Zaak Kralingen”, waarbij de verhouding: plaatselijke kerk—meerdere vergaderingen opnieuw aan de orde kwam.

Enige jaren voordat de moeilijkheden in de classis Rotterdam plaats vond had een opmerking van Prof. dr K. Schilder dat Christus zijn bloed ook voor het kerkverband gestort had, al verschillende penen in beweging gebracht.

Zo werd in de gescheidenis van de vrijgemaakte kerken duidelijk dat een gemeenschappelijk verzet tegen de handelingen van de synoden in de jaren 1936/1945 geen garantie was voor eensgezindheid inzake de vragen naar een recht functioneren van het verband van de kerken. Dit verschil van inzicht over de taak en bevoegdheid van meerdere vergaderingen heeft ook een rol gespeeld in de crisis in het kerke-

lijk leven die zich in de zestiger jaren voltrok.

Onder invloed van Prof. J. Kamp-huis en Drs D. Deddens is een andere koers ingezet, waarbij het kerkverband strakker werd aangetrokken en het bindend karakter van besluiten van meerdere vergaderingen werd onderstreept.

Het eind van deze ontwikkeling is geweest, dat de synodes van de vrijgemaakte kerken van Rotterdam-Delfshaven, Amersfoort e.a. het nog bonter hebben gemaakt dan hun voorgangers in de jaren van de vrijmaking. Levendige herinnering bewaar ik aan wat zich op de synode van Delfshaven afspeelde rond de zaak van Groningen-Zuid.

Een dieptepunt beleefden we bij de berucht geworden stemming over het meerderheids- en het minderheidsrapport inzake de schorsingswaardigheid van Ds A. van der Ziel.

Na dagen van afmattende discussies was de spanning hoog opgelopen.

Er was allerm minst sprake van overeenstemming.

Een voorstel om de stemming uit te stellen en eerst de zg. kerkrechtelijke kant van de kwestie te bespreken werd verworpen.

Nadat de stemming met de uitslag 14-13 gehouden was, werd geen nader overleg gepleegd over de vraag hoe te handelen in deze onmogelijke situatie en temidden van het tumult dat was ontstaan bezegelde de praeses D. Deddens het „besluit” met schriftlezing en gebed. Het besluit was gevallen, er was geen verwrikken meer aan, op de besluitvorming mocht niet meer worden ingegrepen en de synode ging door, ook toen het voor diverse afgevaardigden niet meer mogelijk was aan de arbeid mee te doen en er grote moeite in heel wat kerken ontstonden.

Wie een dergelijke besluitvorming op een synodale vergadering heeft meegemaakt zegt onwillekenig: Hoe het ook verder gaat, **dit nooit meer!**

Het is daarom te verstaan, dat de kerken, die tengevolge van een nieuwe heerschappij-voering van synoden opnieuw in de verstrooiing kwamen, aarzelingen hadden t.a.v. een hernieuwd kerkverband.

Deze ontwikkelingen moeten we in rekening brengen, wanneer we te maken krijgen met kerken, die zich liefst vrije kerken noemen.

Het is de begrijpen dat er een streven is om van de nood van de buitenverbandstelling een deugd te maken, door een weg in te slaan, waarin de kerken wel gemeenschap blijven oefenen, elkaar helpen met adviezen, samen zaken als opleiding tot de dienst van het Woord e.d. ter hand nemen, zonder dat er door meerdere vergaderingen bindende besluiten worden genomen.

De geschiedenis van de vrijgemaakte kerken geeft hier aanleiding toe. Wanneer van de zijde van de kerken binnen verband beschuldigin-

H. J. VAN DER KWAAT — DRONTEN

Over de vrijheid van de kerken

Op de landelijke vergadering van onze kerken in Wezep is opnieuw gebleken dat de verschillen van inzicht inzake de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente van Christus de kerken verdeeld houden en een goede voortgang van het kerkelijk samenleven in de weg staan. Het ware te wensen dat er in deze zaak duidelijkheid en eensgezindheid kwam.

Wanneer op landelijke vergaderingen voortdurend het pleit wordt gevoerd voor de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk, wordt daarin een „goed-vrijgemaakte” traditie voortgezet.

De vrijgemaakte kerken zijn a.h.w. geboren in het verzet tegen machtsaanmatiging en heerschappij-voering van synodale vergaderingen. Het kerkverband, zo werd ons in

de jaren van de vrijmaking geleerd, behoort niet tot het wezen, maar tot het welzijn van de kerk.

In de geschriften uit die jaren komt de verhouding: plaatselijke kerk—classis—synode voortdurend aan de orde.

Er hebben zich broeders en zusters vrijgemaakt, die zoals het in die dagen heette, alleen kerkrechtelijk bezwaard waren; zij hadden met de bekende leeruitspraken niet zo veel moeite, maar kwamen in verzet te-

gen vallen over vrijbuitery en independentisme, zou men goed doen eens na te gaan hoeveel kwaad er is aangericht door synoden, waarvan één het zo bont maakte, dat een wettig afgevaardigde van de kerken, na een meedogenloze procedure naar huis werd gestuurd.

Na de besluiten van de landelijke vergadering van Wezep is de zaak van het kerkverband in een stroomversnelling terecht gekomen vanwege een toenemend onbehagen van verschillende zijden.

Ter vergadering is namens deputaten voor samenspreking met de Christ. Gereformeerde Kerken meegedeeld, dat er in deze kring ernstige bezwaren leven tegen de redactie van art. 34 (vroeger art. 31) van het concept kerk-orde.

Er is dus alle reden voor een nadere bezinning.

Hierbij moet worden bedacht, dat wanneer gesproken wordt over de vrijheid van de kerken in verhouding tot het kerkverband, we niet alleen te maken hebben met een typisch vrijgemaakte aangelegenheid.

Het is daarom zaak goed te onderscheiden.

Er is sedert de zestiger jaren veel veranderd in onze samenleving.

De vrijheid wordt in onze steeds kleiner wordende wereld, ondanks alle democratie en inspraak een heel moeilijke zaak.

Daarom wordt er zoveel over vrijheid en bevrijding gesproken, niet het minst in kerkelijke kringen.

Daarover een paar opmerkingen in een volgend artikel.

J. MEULINK — ENSCHEDE

De plaats van de vrouw in de gemeente

Voortgezette gedachtenwisseling

In Opbouw van 20 april schreef br. D. van de Wetering onder de titel „Vrouwenemancipatie — een bijbelse opdracht?” over de plaats van de vrouw in de gemeente.

Hoewel over dit onderwerp al meer geschreven is, daar is zelfs een gebundelde uitgave van verschenen, wil ik toch wegens het belang van de zaak ook van mijn kant een steentje bijdragen.

Voor na de beslissing van de landelijke vergadering lijkt het me een goede zaak, dat wij over dit onderwerp verder met elkaar blijven spreken. Hoewel het niet mijn bedoeling is het artikel van br. Van de Wetering op de voet te volgen, zal ik wel hier en daar wat kritische opmerkingen maken naar aanleiding van wat hij schreef.

De vrijmaking van de vrouw

In Gal. 3 : 27-28 schrijft Paulus: „Gij allen die in Christus gedoopt zijt, hebt u met Christus bekleed. Hierbij is geen sprake van Jood of Griek, van slaaf of vrije, van mannelijk en vrouwelijk: zij allen zijt immers één in Christus Jezus.”

Wat betreft het deelgenoot zijn in het door Christus geschonken heil bestaat er dus volkomen gelijkheid van man en vrouw.

Deze principiële gelijkwaardigheid voor Christus, waarover ook op andere plaatsen in de Schrift gesproken wordt, is van grote betekenis voor de positie van de vrouw.

Niet in die zin, dat de Schrift hier een modern feminisme zou verkondigen. Gelijkwaardigheid in genade betekent geen identiteit. De eenheid in Christus maakt de vrouw niet tot man.

Zo schreef prof. dr H. Bavinck: „De geestelijke gelijkheid heft de natuurlijke ongelijkheid tussen man en vrouw niet op.”

Tegelijk met de gelijkwaardigheid van man en vrouw noemde hij die van slaaf en vrije. Principieel was dat een uitspraak met diepingrijpende consequenties.

Toch ging Paulus hierbij niet revolutionair te werk. Zo gebod hij, dat de slaven aan hun meesters onderdanig moesten zijn.

Wanneer Paulus deze gelijkwaardigheid van man en vrouw, slaaf en vrije direct in volle omvang voor alle verhoudingen had uitgewerkt, zou hij een maatschappelijke revolutie gepredikt hebben. Zoals steeds, heeft het Evangelie hier ook als een zuurdesem gewerkt. Helaas heeft het lang geduurd, voordat de christenen begrepen, dat slavernij in strijd was met de gelijkwaardigheid van de mensen. Toch was het fundament van de slavernij in beginsel ondergraven.

Zou ook de gelijkwaardigheid van man en vrouw voor Christus op den

duur niet evenzeer ingrijpende gevolgen moeten hebben?

De christelijke kerk heeft zich dan ook terecht ingezet voor de verheffing van de vrouw. Helaas is in de latere middeleeuwen weer verstarring opgetreden. De Reformatie heeft daar ook niet veel verandering in gebracht. De vrouw zou intellectueel zwakker zijn en daardoor ook lichter te verleiden. Daarom behoorde de vrouw ook niet te onderwijzen. Men kon daarbij ook nog gebruik maken van het gebod van Paulus, dat de vrouw in de gemeente had te zwijgen.

Vaak werd ook gebruik gemaakt van Gen. 3 : 16, waarin God zegt, dat de man over de vrouw zal heersen. Wat een vloek was, werd als een gebod beschouwd. Wanneer hier sprake was van een gebod, zou de man ook nu nog in het zweet zijns aanschijns zijn brood moeten verdienen.

Tenslotte heeft ook de traditie een remmende rol gespeeld bij de vrijmaking van de vrouw.

Br. Van de Wetering meent, dat Paulus zich in 1 Kor. 11 : 2 ook op de traditie beroept. Het komt mij voor, dat hij zich hierin vergist. Paulus prijst de gemeente, omdat ze zich houdt aan de overleveringen, die hij hen heeft doorgegeven.

Het gaat hier echter niet over tradities, maar over wat Paulus hen mondeling in zijn preken heeft doorgegeven. De oude vertaling, die hier spreekt van „inzettingen” is duidelijker.

Paulus wil ons in 1979 niet binden aan de tradities en zeden van die tijd. Als dat zo was, behoorden de vrouwen geen kort haar te dragen en zou voor de mannen het dragen van lang haar verboden zijn.

Al is de positie van de vrouw in onze tijd zeer verbeterd, er zijn naar mijn indruk nog altijd mannen, die de vrouwen wat lager noteren, dan de mannen. Waarom onzeggen b.v. sommigen aan de vrouwen nog altijd het recht zich buiten haar huis te ontplooien, wanneer de ontwikkeling van de moderne maatschappij daar goede mogelijkheden toe biedt?

De opvatting, dat de vrouw niet buiten haar gezin moet werken berust op een burgerlijke opinievorming, maar niet op de Schrift.

Men haalt daar graag de huisvrouw van Spreuken 31 voor aan. Deze vrouw deed echter juist veel werk, dat in onze tijd voor een groot deel buiten huis plaats vindt.

Of een gehuwde vrouw buiten haar gezin zal gaan werken is een belangrijke zaak, maar zij gaat haar, haar man en haar kinderen aan.

De verhouding van man en vrouw in het huwelijk

Ook voor de verhouding van man en vrouw in het huwelijk geeft de Schrift ons richtlijnen. Paulus ging daarbij weer dwars tegen de zeden van die tijd in.

Bij de Romeinen had de man de absolute macht over de vrouw.

Ook bij de Grieken had de vrouw een minderwaardige positie. De heteare moest de man aangenaam bezig houden, de huisvrouw diende voor de opbouw van het gezin en de slavin voor de seksuele bevrediging.

Paulus spreekt echter geheel anders. In 1 Kor. 7 : 3-5 spreekt hij over de wederkerige echtelijke verplichtingen. Dat was voor die mensen van die tijd een dwaasheid.

De man is het hoofd, zo schrijft hij. Dit is echter heel wat anders dan het heersen, zoals we dat bij de Romeinen aantreffen. We lezen ook, dat Christus het hoofd is. Christus zelf zegt daarvan, dat Hij gekomen is als een, die dient. Het gaat hier dus over het dienend leiding geven.

Tot de man wordt ook niet gezegd, dat hij over zijn vrouw moet heersen, maar dat hij zijn vrouw moet liefhebben als zijn eigen lichaam. En de vrouw krijgt te horen, dat zij onderdanig moet zijn. Paulus wijst beide, mannen en vrouwen, op die punten, waar zij nog al eens tekort schieten. De orde, die Paulus hier aangeeft is nog geldig, al beleven wij dat in onze tijd wel anders dan in de tijd van Paulus.

Mijn bezwaar tegen het betoog van br. Van de Wetering is, dat hij de verhouding van man en vrouw in het huwelijk ook daarbuiten, met name in de kerk wil toepassen. Consequent doorgeredeneerd, zou die verhouding dan altijd een van onderdanigheid moeten zijn.

Hij zal het echter met mij eens zijn, dat Koningin Juliana, hoewel zij als echtgenote onderdanig moet zijn, dit van haar als Vorstin toch niet geldt. De orde, die God binnen het huwelijk bepaald heeft, is niet normerend voor andere relaties. Wanneer men dat meent, komt men in strijd met de gelijkwaardigheid van man en vrouw, waarover de Schrift zich zo duidelijk heeft uitgesproken.

De zwijgende vrouw

Ondanks de uitspraak van de Schrift, dat man en vrouw voor Christus gelijkwaardig zijn, is vooral in de kerk de vrijmaking van de vrouw maar een moeizaam proces geweest.

Een van de meest gebruikte teksten in dit verband is wel 1 Kon. 14 : 34: „Zoals in alle gemeenten der heiligen moeten de vrouwen in de gemeenten zwijgen.”

Wanneer we deze tekst nader bezien, valt het op, dat Paulus hier aan de gehuwde vrouwen denkt. Immers hij zegt, dat de vrouwen, die iets willen

weten, het thuis maar aan hun mannen moeten vragen. Paulus spreekt hier dus niet over vrouwelijke leden in het algemeen.

In de 2e plaats is het duidelijk, dat Paulus in dit verband helemaal niet denkt aan vrouwen, die ambtelijk preken. Het zou immers onlogisch zijn daarop te laten volgen, dat zij het thuis aan hun mannen moeten vragen. Het gaat hier over gehuwde vrouwen, die in de gemeente iets willen vragen. Daarvan zegt Paulus, dat ze het thuis aan hun mannen moeten vragen.

Het gaat hier over het gesprek in de gemeente.

Ligt het niet voor de hand, dat Paulus in deze tekst aan de vrouwen verbiedt in de gemeente te discussiëren, omdat hij dat zag als een dringen vóór haar man?

Paulus sluit zich hier aan bij het culturele kader van zijn tijd. Daarom zegt hij ook niet, dat God het verbiedt, maar hij merkt op, dat het **lelijk** staat voor een vrouw om in de gemeente te spreken. De zede van die tijd liet dat niet toe.

Maar is de zede van die tijd nu voor ons maatgevend?

„Met gedekten hoofde”

Wanneer wij de zeden uit de tijd van Paulus nu nog bindend achten, is het ook nodig, dat de vrouwen „met gedekten hoofde” naar de kerk gaan.

Het is onvoegzaam, zo zegt Paulus in 1 Kor. 11, dat de vrouw met ongedekten hoofde tot God bidt.

Het is daarom eeuwenlang gewoonte geweest, en in sommige kerken is het dat nog, dat vrouwen en meisjes in de kerken een hoed droegen.

Persoonlijk zou ik graag zien, dat deze gewoonte weer terugkeerde, omdat ik het mooier vindt. Niemand zal er in onze kring echter nog voor durven pleiten, omdat 1 Kor. 11 er over spreekt.

Het ging daar ook over een heel ander probleem.

De vrouwen droegen in die tijd een sluier. Paulus kiest nu niet voor of tegen een bepaalde zede, maar hij wil, dat de vrouw zich nergens als man, maar overal en altijd als vrouw zal gedragen.

En dat heeft ook voor ons nog betekenis.

De sprekende vrouw

Het is in dit verband ook van belang op de sprekende vrouw te letten. Paulus spreekt er o.m. over in 1 Kor. 11. Hij zegt daar, dat de vrouwen, die bidden of profeteren, dat met gedekten hoofde moeten doen. Hier is sprake van vrouwen, die in het openbaar profeteren en bidden. Het is toch wel waarschijnlijk, dat dit in samenkomsten van de gemeente plaats vond.

Br. Van de Wetering schrijft hierover, dat onderricht geven is wanneer men zijn eigen leer op eigen autoriteit brengt, terwijl men bij het profeteren woordvoerder van God is en niet met eigen autoriteit spreekt.

Afgezien van het feit, dat mij deze onderscheiding onjuist voorkomt (ik heb de indruk, dat br. Van de Wetering hier bij profeteren alleen denkt aan voorspellen), het verhaal klopt ook daarom niet, omdat de vrouwen ook mogen **bidden**.

Daarbij is men in elk geval niet woordvoerder van God.

Over de gelijkwaardigheid van de vrouw, en dus over het spreken van de vrouw, lezen we bij Paulus nog veel meer.

Zo noemt hij Prisca met haar man (haar in de eerste plaats) zijn medewerkers.

In Rom. 16 noemt hij Maria, waarvan hij zegt, dat ze veel heeft „ge-
arbeid”, een woord, dat speciaal het werk in het evangelie en in de gemeente aanduidt.

Hetzelfde wordt gezegd van Tryphena en Tryphosa en Persis.

In Rom. 16 wordt gesproken over Phoebe de diakones (dienares der gemeente staat in onze vertaling). Men kan erover twisten of zij diakones in ambtelijke zin is geweest, maar zit er een principieel verschil in het feit, of men deze dienst heeft bekleed met of zonder ambtelijke aanstelling door de gemeente?

Uit de brieven van Paulus kan men geen enkel argument ontleen voor de stelling, dat de vrouw niet het geordende ambt bekleed heeft. **Integendeel**, in 1 Tim. 5 : 9 is sprake van een geordende taak voor weduwen in de gemeente.

Uit de vele door Paulus genoemde vrouwen wijs ik tenslotte op Phil. 4 : 5, waarin Paulus schrijft, dat Euodia en Syntyche tesamen met hem in de prediking van het Evangelie hebben gestreden naast zijn overige medewerkers.

Al deze medewerkers ziet Paulus op voet van gelijkheid met zichzelf.

„Wie plant en wie begiet staan gelijk, alleen zal elk zijn eigen loon krijgen naar zijn werk. Want Gods medewerkers zijn wij.”

Vrouwelijke diakenen

De discussie houdt zich nu vooral bezig met het diakenambt.

In de Schrift is herhaaldelijk sprake van diakonessen. Al is het niet zeker, dat dit een ambtelijke functie betekent, het tegendeel is evenmin aan te tonen. Heel de tegenstelling, die men maakt tussen gaven (charismata) en een dienst (diaken) is vals. De Schrift weet daar niets van.

De apostel Paulus noemt zelf zijn apostolisch ambt een gave, die Christus aan zijn gemeente heeft geschonken.

Daar is nog een ander argument voor de vrouwelijke diaken.

In 1 Tim. 3 : 11 is nl. sprake van de vereisten voor vrouwelijke diakenen. In onze vertaling is wel toegevoegd „hun” en zo gelezen zou het betekenen, dat hier sprake is van de eisen, die men heeft te stellen aan de vrouwen van diakenen.

Het is echter onwaarschijnlijk, dat dit de bedoeling van Paulus was.

In de eerste plaats, omdat er even tevoren niet gesproken wordt over de eisen, die men zou moeten stellen aan de vrouwen van ouderlingen. Het zou toch een onlogische zaak zijn, dat vrouwen van diakenen wel en die van ouderlingen niet aan bepaalde eisen zouden moeten voldoen.

Misschien kan men uit deze woorden van Paulus wel afleiden, dat men in die tijd geen vrouwelijke ouderlingen kende.

Het zou ook een vreemde zaak zijn, dat men erkennend de gelijkwaardigheid van man en vrouw voor Christus, aan de vrouw een ambt onthoudt, waarvoor zij bij uitstek geschikt is.

Naast de beschouwingen van br. Van de Wetering wilde ik het bovenstaande aan de lezers van Opbouw ter overweging geven.

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

Onderstroom

Neen, bij Jeremia ligt dat anders. Hij is profeet van Jahweh. Dat wil zeggen: hij geeft niet zijn eigen visie door, maar Gods visie. En God kijkt door de buitenkant van de situatie heen. Hij blijft niet in de oppervlakte steken. Hij kent en peilt de onderstroom van de gebeurtenissen en omstandigheden.

Die onderstroom is essentieel. Die maakt uit waarheen we op weg zijn en waar we terecht komen. Jahweh kent die onderstroom, omdat Hij die zelf bepaalt en stuurt. Hij bepaalt de gang van zaken en de toekomst. Daarom kan Hij als enige werkelijk zeggen waar het op uitloopt en waarheen we op weg zijn. Wij kijken altijd tegen de buitenkant aan. Wij zijn van onszelf kortzichtig. Wij kunnen vaak niet beoordelen waar we uitkomen. Hij wel.

Als een veerman je met een roeiboot over een sterk stromende rivier naar de overkant moet brengen, neemt hij een koers die naar jouw idee helemaal niet bij de aanlegsteiger uitkomt, maar een heel eind ervoor. Jij zou dat niet doen. Jij zou een rechte koers nemen, regelrecht op de aanlegsteiger aan. Het gevolg zou zijn dat je een heel eind voorbij de aanlegsteiger aan de overkant zou komen.

Dat komt omdat jij de stroom niet kent. En dan weet je niet waar je uitkomt. Dan word je meegesleurd. Maar de veerman kent de stroom en de sterkte ervan wel. Daarom kan hij je vertellen waar je uitkomt.

Zo is het met God ook. Hij kent de

stroom van de geschiedenis, want Hij maakt die zelf. Hij weet ook waar die stroom je brengt. Dat heeft Hij Jeremia aan Israël laten zeggen. Toen iedereen in kortzichtigheid dacht dat het goed ging en dat men een veilige haven zou binnenlopen, kon Hij al vertellen dat het op een schipbreuk zou uitlopen. Toen al liet Hij Jeremia de mensen waarschuwen en hen oproepen hun koers te wijzigen. En toen iedereen in het water lag te spartelen en dacht: nu is het hopeloos; we komen nooit meer aan land en verdrinken in de volkerenzee! wist Hij dat de stroom hen wel weer aan land zou spoelen. En Hij liet dat door Jeremia zeggen.

Jahweh kan dat laten zeggen, omdat Hij de stroom bepaalt en stuurt. Dat komt direct in vs. 18 al uit: IK breng een keer in het lot van de tenten van Jacob en over zijn woningen zal IK mij ontfemen. De stad zal op haar puinheuvel herbouwd worden en de burcht op zijn rechte plaats tronen.

Eeuwige liefde

Er is op het moment waarop Jeremia deze woorden spreekt, niemand die dat voor mogelijk houdt. Ik stel me voor, dat Jeruzalem al verwoest is. De Babyloniërs hebben hun sloopwerkzaamheden grondig verricht. De stad is één grote puinhoop. De bewoners staan op het punt gedeporteerd te worden. Dat lijkt het absolute einde.

Dat alles was niet over hen gekomen als een grillig noodlot, onberekenbaar en zonder de geringste aanleiding. Integendeel. Ze hadden het verdiend. Het oordeel was gekomen vanwege de grootheid van hun ongerechtigheden, omdat hun zonden geweldig waren (vs. 14).

Maar midden in zijn oordeel blijft de HERE trouw aan zijn verbond en beloften. Israël mag dan ontrouw zijn en de HERE noodzaken zijn volk te slaan en te tuchtigen, maar dat betekent niet dat Hij het werk van

eind van de vaart land is: een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Zo mogen de inwoners van Jeruzalem de ballingschap ingaan. Ze worden meegesleurd in de stroom van de volkeren zee als wrakhout. Maar ze mogen weten dat ze weer boven water zullen komen. Nu worden ze nog verminderd. Er zijn er al heel wat van hen gestorven tijdens het beleg door de honger en het zwaard. Op weg naar Babel zullen er ook nog heel wat sterven. Maar dan zullen ze weer vermeerderd worden, in aantal toenemen. Dan worden de rollen omgedraaid. Dan zullen ze niet meer veracht zijn en vertrapt worden, maar dan zullen hun onderdrukkers het onderspit delven (vs. 19).

En dan komt de Messias. Jacobs vorst zal uit hem voortkomen en zijn heerser zal uit zijn midden opstaan. In vs. 9 wordt die vorst genoemd: David, hun koning, die Ik hun verweken zal. Dat is een profetie aangaande Davids grote Zoon: Christus.

Hem zal Ik doen naderen, zegt God, om in mijn nabijheid te komen. Want wie anders zou met zijn leven borg kunnen staan en zijn leven ten borgtocht, als onderpand, kunnen geven om tot Mij te naderen (vs. 21)? Dank zij het feit dat de grote Koning uit Davids huis met zijn leven voor hen instaat bij God, zullen zijn onderdanen God tot een volk zijn en zal Hij hun tot een God zijn (vs. 22).

Dat geldt nu ook voor ons. God is onze Vader en wij zijn zijn kinderen, omdat Christus met zijn leven voor ons heeft ingestaan en voor ons heeft borg gestaan. Niemand anders zou dat gekund hebben. Niemand kan ooit zijn broeder loskopen noch aan God zijn losprijs betalen, zegt Ps. 49:8. Alleen Christus kan dat. Dank zij het feit dat Hij dat gedaan heeft, zijn wij nu Gods volk en is Hij onze God en Hij heeft ons lief met eeuwige liefde. En evenals bij Israël mag dan ook uit ons midden het loflied opstijgen, vreugdedeugdruis (vs. 19). Men hoort hen weer lachen, vertaalt de Willibrord-vertaling.

Als Christus Heer van je leven is, kun je lachen van vreugde. Lachen omdat Hij je zonden vergeven heeft en God je liefheeft met eeuwige liefde. Omdat je toekomst hebt. Omdat je dwars door de maalstroom van deze tijd heen veilig zult landen op de oevers van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

H. J. JAGER — KAMPEN

Zo was het (29)

Wat is het toch een vreemde zaak, dat in veel kerkelijke kringen (of laat ik zeggen christelijke gemeenschappen) bezwaar gemaakt wordt tegen het Evangelie, dat royaal vergeving en leven belooft. Gratis, „zonder geld en zonder prijs”. Men heeft daar z'n „maren”. Het Evangelie is wel rijk, maar... het is toch maar voor de uitverkorenen? Als dominee (wat een rare naam eigenlijk: Meneer!) is het mij vaak zó voorgesteld. In de eeuwigheid, voor alle tijden, is al bepaald in een onveranderlijk besluit, dat de uitverkorenen zullen behouden worden en alle anderen zullen verworpen worden. En voor hen alleen zijn de volle beloften. De anderen worden ook wel geroepen, maar dat is slechts uitwendig. Het komt op de inwendige roeping aan. Dat zijn de „echten” om zo te zeggen.

Daartegen heb ik wel eens het volgende voorbeeld ingebracht. Stel er is in Voorthuizen een millionair. Hij laat bekend maken, dat de Voorthuizenaren allen f 1000,— kunnen krijgen. Ze mogen het dan en daar komen halen. Dat is natuurlijk mooi meegenomen. Maar als ze komen wordt hun verteld, dat die oproep slechts geldt voor de echte Voorthuizenaren. Die daar geboren en getogen zijn. De „hierlanders”. Wie zich daar gevestigd hebben in de laatste 50 jaren zal ik maar zeggen, die vallen er buiten. We kunnen ons voorstellen wat die niet-echten zullen zeggen: Dat is gemeen van die man. Zijn oproep sprak toch van „alle Voorthuizenaren”? Als alleen de „echten” werden bedoeld dan had hij dat moeten zeggen. Zo iets zou niemand aan een fatsoenlijk mens toeschrijven.

Maar zouden we dan iets dergelijks aan de Vader van de Here Jezus toeschrijven? Hij doet zoiets toch niet? Merkwaardigerwijs spraken en spreken veel christenen nog zo. En daarin volgen zij bekende theologen. Men beriep zich o.a. op Matth. 22:14: „Want vele geroepen zijn er, weinig uitverkorenen”. Maar die tekst wil niet zeggen, dat die „weinigen” reeds van eeuwigheid zijn uitgekozen. Doch dat zij aan het einde der dagen zullen worden verwaardigd om in te gaan in de vreugde des Heren. Omdat zij ernst gemaakt hebben met hun roeping en verkiezing in de tijd. Zij zorgden voor een feestkleed. In vergelijking met de grote massa van geroepen zijn ze „weinigen”. Maar toch zullen zij vormen een „schare”, die niemand tellen kan.”

Er is nog een „maar”. De zaligheid is toch een werk van God? Hij moet „het” toch doen? Het is toch God, „die in ons werkt het willen en het werken tot roem van Zijn welbehagen”? Inderdaad. Er staat echter niet: God móet het doen. Maar: Hij doet het. Doch Hij schakelt ons bij dat werk in. „Werkt uw zaligheid met heilige zorgvuldigheid”. En weet dat Hij het doet. Ons verstand staat er bij stil. Maar zó spreekt de Schrift. Zó spreekt de HERE. Geloof het Evangelie. En erkent dat het Gods gave is. Werkt uw redding en belijdt dat het Gods werk is.

De tegenwerpingen zijn nog niet uitgeput. Er staat toch: „die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn”? Inderdaad. Zo staat het in de Oude Vertaling. Natuurlijke afstammeling van de gelovige Israël, d.w.z. vader Jakob, is geen waarborg, dat iemand wordt behouden. Genade is geen erfgoed in deze zin, dat afkomst uit gelovige ouders automatisch tot zaligheid leidt. Het komt aan op eerlijk geloven in God en in Jezus Christus. En zo staat het ook met het kindschap van vader Abraham. Wie oprecht gelooft, zoals Abraham deed, zal behouden worden. Zij zijn kinderen van vader Abraham.

Nog één bedenking wordt ingebracht. Er staat toch geschreven: „Jakob heb Ik liefgehad maar Ezau heb Ik gehaat”? Zeer juist. Maar dat lezen we in Maleachi. En daar wordt het volk der Edomieten bedoeld. Uit Ezau gesproten. Dat volk is door God gehaat of verworpen. Hun steden verwoestte Hij en hun land maakte Hij tot een wildernis. Deed de HERE dat zomaar? Welnee, het werd verworpen, omdat het God had verworpen.

God verwerpt niet omdat Hij dat zo graag doet. Hij heeft geen plezier in de ondergang van een mens. Maar het is wel waar, dat mensen die de genade van God beproefd hebben, met Gods verkiezend handelen in aanraking zijn gekomen, doch hun roeping en verkiezing niet veilig gesteld hebben door een godvruchtig leven, verworpen worden. Ze komen om door eigen schuld. Zo doet de HERE met kinderen van Gods volk, die

zijn handen laat varen en zijn verlossingsplan laat schieten. Daar is geen sprake van. Ik zal met alle volken waaronder Ik u verstrooid heb, voorgoed afrekenen, maar met u zal Ik niet voorgoed afrekenen (vs. 11). Want Ik zal u genezing schenken en u van uw zonden genezen (vs. 17). Ja, Ik heb u liefgehad met eeuwige liefde (31:2).

Zo is de HERE. Als Hij liefheeft, is zijn liefde eeuwig. Bij mensen is dat anders. Hun liefde kan verkillen en wegebben en omslaan in haat. Maar de liefde van de HERE voor zijn volk kan niet sterven. Dat is een eeuwige liefde. Dat wil niet zeggen dat Hij zijn volk nooit straft en dat het Hem straffeloos kan blijven krenken. Dat blijkt wel uit de verwoesting van Jeruzalem en de ballingschap. En als Gods oordelen komen, zijn ze beslist geen kinderspel. Maar ze betekenen niet het einde van Gods liefde. In feite komen ook Gods oordelen voort uit zijn liefde. Er komt geen einde aan Gods liefde. Ze is eeuwig. En daarom mag Jeremia midden in de ellende aan het volk zeggen: Ik breng een keer in jullie lot en zal Mij over jullie ontfermen.

Open toekomst

Die liefde van God houdt de toekomst open. Dat geldt zowel voor het volk Israël van onze dagen als voor de nieuwtestamentische gemeente. Er is een toekomst, omdat Gods liefde eeuwig is. Deze wereld eindigt niet met haar ondergang, omdat God de wereld liefheeft.

Het lijkt er wel eens op dat we verafdrijven van de haven, dat we meegesleurd worden door de stroom en de draaikolken en dat we zullen wegzinken in de nacht. Maar God zegt: mijn liefde is eeuwig. Ik bepaal de stroom. Ik garandeer dat er aan het

HET EERSTVOLGENDE NUMMER VAN „OPBOUW”

VERSCHIJNT OP 27 JULI

„liegen”, zoals de Schrift dat zegt. Dan berouwt het de HERE, dat Hij het goede hun beloofd heeft. Andersom kan het God ook berouwen, dat Hij het kwade over zijn volk heeft uitgeroepen. En dat „berouw” van God schijnt ons ook voor moeilijke vragen te zetten.

Vermoedelijk hebben theologen hier moeilijkheden gemaakt, die voor normale lezers niet bestaan. Dat er herhaaldelijk van Gods berouw in de Bijbel sprake is weet ieder, die een beetje in de Schrift thuis is. Het berouwde de HERE, dat Hij Saul koning had gemaakt. Had verkoren zouden we kunnen zeggen. Het berouwde Hem, dat Hij aan het huis van Eli had beloofd, dat zijn „huis” het priesterschap voor lange tijd zou waarnemen.

Wat nu menselijk berouw is weten we allen. Als we iets verkeerd deden en ons geweten gaat kloppen, dan hebben wij daarover berouw. Daar zijn we dan rouwig om. Ik onderstel dat berouw wel te maken heeft met rouw. Als we iets ergs misdeden dan zijn we „gebroken van geest en verslagen van hart” en belijden we ons kwaad voor de HERE. Nu hebben theologen zich afgevraagd of bij God wel van berouw kon worden gesproken? Wetenschappelijk theologisch dan. Ten eerste: God zondigt nooit, er is in Hem geen onrecht. Hoe zou Hij dan berouw kunnen hebben over iets, dat Hij deed?

Ten tweede, zo hebben godgeleerden gezegd: Berouw hebben wijst bij een mens op verandering. Maar God is toch de Onveranderlijke? Bij Hem is toch „geen verandering of schaduw van omkering”? Nu dan. Dan moet berouw bij God toch eigenlijk geen berouw zijn. Een bekend geleerde uit onze vroegere kring heeft dan ook gezegd, dat wetenschappelijk eigenlijk niet van berouw bij God kon worden gesproken.

Dat lijkt wel een moeilijke kwestie. Zwaar om te verstaan. En vooral schijnt het lastig te worden als we in één en hetzelfde hoofdstuk lezen, dat het God niet berouwt en dat het Hem wel berouwt! Dat staat geschreven bij Saul's geschiedenis in I Sam. 15.

Daar staat in vs. 11: „Het berouwt Mij, dat Ik Saul tot koning heb aangesteld.” En in vs. 29 lezen we: „Ook liegt de Onveranderlijke God van Israël niet en Hij kent geen berouw; want Hij is geen mens, dat Hij berouw zou hebben.” Hoe is het nu: Heeft God berouw of heeft Hij het niet. In Gen. 6 : 6 lezen we: „Toen berouwde het de HERE, dat Hij de mens op de aarde gemaakt had en het smartte Hem aan Zijn hart.” Daar geeft de Kanttekening deze verklaring van: „Aldus wordt menselijkerwijs in de Heilige Schrift van God gesproken, omdat Hij zijn werk of daden verandert, hoewel Hij in Zichzelf onveranderlijk blijft.” Alleen de daden of werken van God zouden veranderen, maar Hij Zelf zou niet veranderen.

Een wijsgeer ben ik niet, maar het zou me niet verwonderen als achter deze opvatting een heidense wijsbegeerte zat. Die beweerde dat God was het „onveranderlijke Zijn”. Alles zou aan verandering onderhevig zijn, maar God alleen zou de onbeweeglijke en onveranderlijke wezen, die alles in beweging en verandering bracht.

Maar de vraag komt direkt op: Hoe is het mogelijk, dat Gods daden veranderen maar Zijn gezindheid niet? Laten wij ons van deze wijsbegeerte maar niets aantrekken en ons houden aan wat er geschreven staat. Er staat, dat God Zijn houding tegenover mensen verandert en Zijn gezindheid ook. Hij kan boos worden op Zijn volk, als het van Zijn wegen afwijkt. Hij kan ook weer goed worden als het zich bekeert. Soms staat er dat de HERE Zich laat verbidden door het gebed van een mens. Als we lezen dat Gods volk Hem vertoornt dan moeten wij daarvan niet maken, dat Hij nooit boos kan worden. God is geen Stoïcijn, die probeert zich nergens iets van aan te trekken. Zo is de HERE niet. Hij kan zich over zijn volk verblijden, maar ook bedroeven. Zijn toorn wordt vergeleken met het brullen van een leeuw, met donder en bliksem. We moeten dat alles maar laten staan. Theologen en filosofen stellen zich soms aan, alsof zij weten hoe „God in mekaar zit”. Dat is een verschrikkelijke hoogmoed. We mogen wel zeggen, dat de HERE onveranderlijk is in Zijn liefde voor ieder die Hem vreest. En ook onveranderlijk in toorn tegenover allen, die Hem versmaden. Zolang zij zich niet bekeren. Maar Hij is niet onveranderlijk in deze zin, dat Hij nooit van goed boos kan worden en van boos weer goed.

Maar hoe zit het dan met die schijnbare tegenstelling van I Sam. 15 : 11 „het berouwt God” en vs. 29 „Hij is geen mens dat het Hem berouwen zou”? Dat zit dunk mij zo: In het laatste vers gaat het er om of de HERE liegen kan of niet. Kunnen wij op Zijn Woord aan? Zowel op de beloften als op de dreigingen? Het antwoord op deze vragen is: Wij mogen gerust op Gods toezeggingen vertrouwen. Hij meent wat Hij zegt. En laten we maar beven voor Zijn dreigingen, want ook die zijn ernstig gemeend. Wie God verlaat heeft smart op smart te vrezen.

Ik wil proberen met een voorbeeld duidelijk te maken, dat ook van mensen gezegd kan worden, dat zij berouw hebben en anderzijds ook, dat ze geen berouw hebben.

Stel dat een werkgever een werknemer aanneemt. De eerste zegt: Ik beloof

zoveel loon en zoveel vakantie enz. Daar kunt u op aan.

Maar nu gaat de werknemer redeneren: Dat is een beste man. Zoveel loon en zoveel vakantie en ik hoor dat hij niet liegt. Fijn zo. Maar nu gaat hij de kantjes er af lopen. Komt te laat of gaat te vroeg weg en houdt kameraden van hun werk af. De baas is toch goed?

Dan duurt het niet lang of de voorman zegt tegen de patroon: Die man gooit er met de muts naar. Hij doet zus en zo. Hij zegt, dat u goed bent en dit en dat hebt beloofd. Wat zal de werkgever dan doen? Hij zal de werknemer bij zich roepen en vragen of hij zus of zo doet. Als het waar blijkt te zijn dan zal de patroon zeggen: M'n beste man, zo zijn we niet getrouwd. U kwam hier om werk, dus om te werken. Daarop heb ik beloofd: dat loon enz. Natuurlijk in de veronderstelling dat u uw plicht doet. Als u dat niet doet, dan is dáár de deur. Heeft die werkgever dan gelogen? Natuurlijk niet. Maar de ander heeft niet gedaan waarvoor hij is aangenomen.

Elke vergelijking gaat een beetje mank. Maar ik meen zo enigszins duidelijk gemaakt te hebben, dat beide waar is: God kan berouw hebben, dat Hij iemand koning gemaakt heeft. Maar ook kan van Hem gezegd worden, dat Hij niet liegt, niet liegen kán. God is niet „onze lieve Heer”, die alles maar goed vindt wat Zijn volk doet. Als wij misbruik maken van Gods goedheid dan moeten we niet verwonderd zijn, als Hij ons dat laat voelen. Het is waar zoals er staat: „Die Mij eren zal Ik eren, maar die Mij versmaden zullen licht geacht worden.” Hij kan veranderen. Kan goed boos worden. Maar gelukkig is het omgekeerde ook waar. Hij kan van toornig weer goed worden. En toornen doet Hij niet graag. Het is Zijn welbehagen wel te doen.

En nu tenslotte een herinnering: Hoe het was in 1948. Ik werd in Kampen benoemd. Zag er tegen op. Durfde eigenlijk ook niet weigeren. Maar ik wilde toch eerst kennis maken met de collega's, waarvan ik maar één persoonlijk kende. We hadden een samenspreking. Toen heb ik de kwestie van Gods berouw ter sprake gebracht. En gezegd, dat ik het met de opvatting van één van hen niet eens was. Zelfs vrij sterk oneens. Ik vroeg of mij de vrijheid werd gegund in dezen en mogelijk in andere punten niet eens te zijn. Tot mijn blijdschap zei bedoelde collega, dat mij die vrijheid volkomen werd gegund. In de praktijk is dat waar gebleken. We waren het niet altijd eens. Maar we waren en bleven wel één.

Terugblik en uitbouw, een brochure van de Stichting ter bevordering van Gereformeerd Sociaal Pedagogisch Onderwijs.

„Dit geschrift is een poging om alle geïnteresseerden te informeren over de afgelopen periode” van de Geref. Sociale Akademie te Ede.

Dr C. Trimp, Het altaar gebroken — de tafel hersteld — De reformatie van de avondmaalsliturgie in de gereformeerde kerken van de zestiende eeuw.

„De schrijver heeft deze schets geschreven in de overtuiging, dat de erfenis van de 16e eeuw het ten volle verdient bewaard te blijven en dat inzicht in de geschiedenis van de liturgie beschermt tegen de grote vijanden van een levende eredienst: de gewenning, de sleur en de onwetendheid.”

Deze schets verscheen in de serie Reformatische stemmen, uitgegeven door de Willem de Zwijgerstichting, Postbus 642, Apeldoorn.

Omvang: 47 pagina's; prijs f 7,50.

Donateurs van de Willem de Zwijgerstichting ontvangen de 2-jaarlijks uitkomende brochures voor een minimum bijdrage van f 10,— per jaar.

Thomas Pinkhoff, Weerlicht, tussen vandaag en morgen, gedachten om jezelf te vinden.

„Deze nieuwe gedachten- en gedichtenbundel... bevat stukje bij bijbelgedeelten, afgewisseld met gedichten, ... De auteur wil vooral randkerkelijken bereiken, maar ook anderen kunnen er hun winst mee doen.” 64 pagina's, f 12,50; uitgever: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Ds A. Nagelkerke en dr B. van Oeveren, Geloven in deze tijd, voor catechisatie en club, deel 3.

Dit deeltje bestaat uit drie hoofdstukken: De heilsorde, De heilsopdracht, en Bidden om het heil.

Ruim 130 pagina's, f 12,50 (getallenprijs f 11,—); uitgever: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Dr L. Floor, Het gericht van God volgens het nieuwe testament. Zicht op de bijbel, deel 17.

„De auteur heeft alle nieuwtestamentische geschriften bestudeerd en komt tot de conclusie dat het gericht een vast bestanddeel uitmaakt van het Evangelie dat aan alle volken verkondigd moet worden.”

Bijna 160 pagina's voor de prijs van f 16,90. Uitgever: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Beweging, Themanummer over: Arbeid; artikelen van o.a. prof. v. Riesen, prof. Nijkamp, Hordijk, prof. Goudzwaard en prof. Schuurman. Dit themanummer telt 20 pagina's en is te verkrijgen bij het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte, Postbus 149, Maarssen, tel. 03465-60945. Prijs f 3,50 incl. verzendkosten.

Prof. dr J. van Genderen, prof. C. Veenhof, prof. dr D. Nauta, mr L. J. M. Hage, prof. dr S. v. d. Linde — *Zicht op Calvijn*, tweede druk. In dit boek de volgende hoofdstukken: Calvijns dogmatisch werk, Calvijn en de prediking, Calvijn en zijn gemeente, Calvijn en het maatschappelijk leven, Calvijn en Nederland. Ruim 200 pagina's voor f 17,90; uitgever: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Dr W. J. Ouwenel, *Het domein van de slang* — christelijk handboek over

occultisme en mysticisme. Pijlboek nr. 8; uitgegeven door Buijten en Schipperheijn in samenwerking met de Stichting Bijbelgetrouwe Wetenschap.

„Ouweneel schildert uitvoerig de moderne vormen van mystiek, spiritisme, waarzeggerij, toverij en weerlegt ze grondig vanuit de Bijbel. Hij laat vooral zien welke gevaren deze dingen vandaag voor christenen betekenen en hoe zij zich daartegenover te gedragen hebben, en vooral ook hoe zij bevrijd kunnen worden als zij onder deze demonische ban geraakt zijn.”

Een boek van bijna 400 pagina's voor de prijs van f 37,50.

Dr K. J. Popma en dr H. E. S. Wol-dring, *Monniken en moordenaars* — Het dubbelganger-motief in het mensbeeld van Dostojewski.

„Dit boek heeft een tweeledig doel: het wil een inleiding zijn in de ro-

mans van de schrijver, tevens beoogt het een bijdrage te leveren tot de Dostojewski-interpretatie.”

Dit boek verscheen in de serie Christelijk perspectief als no. 25, het telt ruim 250 pagina's en kost f 27,50 (ab.prijs f 22,50). Uitgever Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Prof. dr R. Bijlsma, *Bijbelse kernwoorden*. Gemeente van Christus nú, deel 3.

„In dit deeltje bespreekt de auteur 25 grondbegrippen uit de bijbel op hun functie in het bijbels spraakgebruik, ontdaan van allerlei ouderwetse en moderne aanslibbels.”

Ruim 150 pagina's, f 17,50. Uitgever: J. H. Kok, Kampen.

Dr A. J. Rasker, *Op de bres voor vrede en gerechtigheid* — Koëxistentie en dialoog als voorwaarde.

„De bundel bevat negen artikelen gegroepeerd rond drie thema's, resp.

christendom-marxisme, gerechtigheid en pacifisme.”

Omvang: 1330 pagina's; prijs: f 15,90; uitgever: J. H. Kok, Kampen.

Dr K. Runia, *Eigentijdse vragen*. „In de kerk komen allerlei nieuwe vragen op en de theologie, die de taak heeft de kerk te dienen bij haar bezinning op de boodschap van God voor de wereld, zal telkens weer nieuwe pogingen moeten doen om antwoorden voor eigen tijd te vinden.”

Ruim 150 pagina's voor f 18,50; uitgever: J. H. Kok, Kampen.

Dr D. P. R. Keizer, *Het kinderleven in de bijbelse tijd* — Gezondheid en ziekte, geneesmiddelen, spel, ouderliefde en opvoeding, voedsel, kruiden en planten, naamgeving, bijgeloof en amuletten, enz.

Uit het woord vooraf: „In dit boek heb ik getracht iets weer te geven van de ervaring in en bezinning op de jarenlange arbeid als kinderarts, vooral in de tropen en de subtropische landen. ... Vanuit mijn ervaring als medicus heb ik me verdiept in de levensomstandigheden en de gezondheidszorg in vooral de Bijbelse landen, vroeger en nu, met name waar het betrof Gods grote gave op aarde: het kind.”

Ruim 170 pagina's voor f 24,75; uitgever: J. H. Kok, Kampen.

Vóór het leven, bewerkte toespraken, uitgesproken op het op 24 maart 1979 in Den Haag gehouden congres naar aanleiding van het wetsontwerp inzake abortus provocatus, georganiseerd en uitgegeven door de Evangelische Omroep, Hilversum.

De toespraken zijn van: dr A. W. Mante, prof. jhr. dr F. A. M. Altling von Geusau, prof. dr W. H. Velema, mevr. mr dr F. T. Diemer-Lindeboom, mgr. dr A. J. Simonis, dr M. J. J. A. Imkamp, K. F. Gunning, prof. mr A. V. M. Struycken e.a.

De mogelijkheid bestaat dat op één of meerdere van deze uitgaven in een recensie wordt teruggekomen.

later met lege handen bij Jezus teruggekomen.

—o—

Er zit méér aan dit verhaal vast. Het is goed om onszelf eerst eens af te vragen of die jongen uit dat verhaal soms ook op ons lijkt. Misschien kan die vraag beter zo worden gesteld: lijken wij soms op hem?

Die vraag is van belang, ook als we verder gaan met het verhaal. Want als we iets van die jongen inmiddels hebben ontdekt in onszelf, dan kan dát ons er voor bewaren afstand van hem te nemen. We moeten maar proberen dicht bij die jongen te blijven staan, het liefst pal naast hem!

De woordbediening van de Here Jezus, hoe goed die ook mag zijn, heeft geen directe vrucht. De jongen luistert, kijkt Jezus misschien nog even aan en gaat heen. Gods Woord maakt hem niet blij, maar droevig. Dat kán. Want God kan soms véél, heel veel, vragen. Jezus moet teleurgesteld zijn geweest, toen die jongen het éne nodige niet zag zitten. Zó liefdevol iemand de weg wijzen en die poging dan toch nog zien mislukken, dat moet de Heiland iets hebben gedaán.

—o—

De discipelen hebben geluisterd tijdens het gesprek van Jezus en de jongen. Jezus kijkt hen aan en wijst hen er op dat rijkdom gemakkelijk een verhoging kan worden voor het binnengaan in het koninkrijk van God. De aandacht wordt van die jongen afgeleid en de boodschap wordt concreet gemaakt voor een groter publiek. En dan volgt er een preek die de discipelen bijna wanhopig maakt. „Voor een kameel is het gemakkelijker door het oog van een naald te gaan, dan voor een rijke in het koninkrijk van God te komen.” Als je zo'n preek hoort

is het dan zo vreemd om te vragen wie dan nog zalig kan worden? Immers, wat is rijk? Wie is vandaag, in onze moderne welvaartsstaat, niet rijk? Het antwoord van Jezus op die vraag is duidelijk. Hij wijst omhoog. God kan alles, bij Hem is alles mogelijk. Als het goed komt, dan is dat geen werk van mensen maar van God.

—o—

Zijn wij ook zo verslagen als de discipelen? Of hebben we voor onszelf toch nog een uitweg gevonden om onder de klem van Jezus' woorden uit te komen? De bijbel lijkt het ons gemakkelijk te maken. In Mark. 14 lezen we immers dat er een vrouw bij Jezus komt om Hem te zalven. Een albasten kruik met mirre wordt in een paar seconden leeggegoten. Dat was alles bij elkaar heel wat: het jaarloon van een arbeider (zie Matth. 20 : 9). Zou het niet beter zijn geweest om die kruik met mirre te verkopen en de opbrengst aan de armen te geven? Deze vraag wordt aan Jezus gesteld, maar van de hand gewezen: „De armen hebt ge immers altijd bij u en gij kunt hen weldoen wanneer gij maar wilt. ...” Jezus schuift de armen duidelijk op zij terwille van Hem Zelf. En dus ligt de conclusie voor de hand dat de woorden van Jezus tot de rijke jongen blijkbaar niet gelden voor alle situaties en voor iedereen. En met onze parate bijbelkennis weten we dan ook nog te vertellen dat Jezus zelfs aan de tollenaar Zacheüs (Luk. 19 : 1 e.v.) de eis om alles aan de armen te geven níet stelt. En Zacheüs komt vrijwillig ook niet verder dan de toezegging dat hij de helft van zijn bezit aan de armen zal geven. Ook al kán rijkdom een verhoging zijn voor het geloven (1 Tim. 6 : 9 en 10), het hóeft blijkbaar niet. En trouwens, Abraham behoorde ook niet tot de armen!

(slot volgt)

door P. C. van Wijk - Zaltbommel

Het verhaal van de rijke jongen

(2)

Probeer Jezus en die jongen eens even te zien.

Eerst die jongen: vol goede bedoeelingen, wellicht ook vol met goede daden; maar alles wat hij heeft prijsgeven, dát gaat niet.

En dan Jezus: Hij is op weg naar het kruis, Hij is bezig om alles prijs te geven, Hij is bezig in Zijn eigen leven werkelijkheid te doen worden: wie niet op de tweede plaats zet ... Jezus zet zichzelf op de tweede plaats om die jongen de eerste plaats te kunnen geven.

Jezus en die jongen.

Twee mensen in gesprek.

Maar Jezus' spreken is méér dan praten alleen, Zijn spreken is met een woordbediening: een appél op het hart van een zondig mens, maar een liefdevol appél. Maar het is een woordbediening zonder directe vrucht. Tussen die beiden in blijft liggen het struikelblok van de aardse goederen. Jezus volgen is niet altijd gemakkelijk.

Die jongen wil wel maar er zijn krachten die hem tegenhouden. Tegen die krachten kan hij niet op, misschien nóg niet; misschien is hij

kerknieuws

Ingezonden door Ned. Geref. Kerk te Bunschoten-Spakenburg.

In zijn vergadering d.d. woensdag 6 juni jl. overwoog de kerkeraad van uw zusterkerk te Bunschoten-Spakenburg het volgende en nam hij onderstaand besluit:

De kerkeraad van de Ned. Geref. Kerk te Bunschoten-Spakenburg heeft vernomen uit het verslag van de op 19 mei 1979 voortgezette Landelijke

Vergadering te Wezep, dat art. 34 K.O. als volgt is vastgesteld:

„Een besluit van de regionale of landelijke vergadering zal door de plaatselijke kerken bekrachtigd worden en in onderlinge liefde nagekomen, tenzij dit besluit strijdig bevonden wordt met de Heilige Schrift of met het Akkoord van kerkelijk samenleven of niet strekt tot heil van de gemeente. De kerk die een besluit niet bekrachtigt, zal hiervan aan de zusterkerken rekenschap geven.”

De kerkeraad heeft reeds eerder, vóór de voortgezette L.V. bij rondschrijven aan de kerkeraden, zijn bezwaar kenbaar gemaakt tegen de passage, die hij in het bovenstaande onderstreept heeft. (cursief) Hij schreef toen o.m.:

„Hiermee wordt de vastigheid van Gods Woord en het 'Akkoord van kerkelijk samenleven' als op één

lijn gesteld met een vrijelijk interpreteerbaar „heil der gemeente”. Dit baant de weg voor willekeur. Zoals het er nu staat werkt het verwarrend. Maar wat nog erger is: zoals het er nu staat zal de bedoelde passage ook besluiten van principiële aard kunnen frustreren. Immers een beroep op „het heil van de gemeente”, wat dat ook wezen moge, zal dan kunnen worden aangevoerd als 'argument' om besluiten, die wél naar Gods Woord zijn, niét uit te voeren.”

In gelijke geest hebben ook de kerkeraden van Enschede-N. en Z., Langerak, Leerdam en Zwolle zich uitgesproken.

Alvorens deze zaak op 19 mei jl. in bespreking kwam, heeft ds G. v. d. Brink als voorzitter van de Deputaatschap voor samenspreking met de Chr. Geref. Kerken uiteengezet, dat in de Chr. Geref. Kerken bezwaar leeft tegen de bewuste passage. Dit alles mocht echter niet baten. Met 45 tegen 34 stemmen, bij 8 onthoudingen besloot de L.V. tot vaststelling.

De kerkeraad betreurt dit diep en hij is bevreesd, dat hiermee in het kerkverband de weg tot afwijking van de gereformeerde grondslag is geopend.

Het bezwaar van de kerkeraad tegen deze passage is zo groot, dat ook invoeging van woorden als „in praktische zaken” of dergelijke, zijn bezwaar niet zal wegnemen.

Immers als Gods Woord spreekt van 'het heil' wordt met dat heil doorgaans bedoeld de kracht van de overwinning van onze Heiland of ook de vrucht van Zijn arbeid. Het was de duidelijke opzet, dat in de K.O. Gods Woord zou doorklinken.

Wanneer dan ook aanvaarding van een besluit niet zou dienen tot heil van de gemeente dan mag en kan er geen sprake van zijn, dat men het al of niet aanvaarden van dat besluit aan ieders goedgevoelen zou mogen overlaten!

Daarnaast is op te merken dat het hier invoeren van de bepaling: 'in praktische zaken' strijd zal doen ontbranden over de vraag, of een zaak praktisch of principieel is te achten.

De bewuste passage is dan ook voor hem onaanvaardbaar, terwijl verandering in de bovengenoemde zin nieuwe, dergelijke bezwaren bij hem oproept.

De kerkeraad kan het door de Landelijke Vergadering te Wezep aangenomen art. 34 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven niet bekrachtigen; hij acht zich nog steeds gebonden aan art. 31 van de K.O.

De kerkeraad besluit:

1. Zich met zijn bezwaren te wenden tot de eerstkomende Regionale Vergadering van kerken met het voorstel hieraan adhaesie te betuigen om samen als kerken in de regio Utrecht deze zaak voor te leggen aan de Landelijke Vergadering van kerken, te houden D.V. in het voorjaar van 1980 te Breukelen.

2. Zijn besluit ter kennis te brengen aan de gemeente en de zusterkerken.

Namens de kerkeraad,
H. van Ommen, preses e.t.
R. Bos, scriba e.t.

Naschrift

Ingeval meer kerkeraden wensen te reageren op de recentelijk genomen beslissingen, zullen deze stukken mogelijk (sterk) ingekort worden weergegeven. Wilt u, in dat geval, — vanwege de weinige plaatsruimte — zelf uw visie zo kort mogelijk weergeven?

P.J.v.K., samensteller
rubriek „Kerknieuws”

*U bent van harte welkom
op het
Goud- en Zilvermidatelier*

„DE VLINDER”

H. de Miranda,
Maartensgat 21,
3311 CK Dordrecht

PLAATS

UW FAMILIEBERICHTEN

IN DIT BLAD !

GOED NIEUWS voor allen die Gods Woord liefhebben !

Tweede pakket met 7 series Bijbelstudies van ir. D. J. Christiaan.

EERSTE PAKKET: 1. De naam boven allen naam f 5,—; 2. 32 Geloofsmannen f 4,—; 3. Gennade en waarheid f 4,—; 4. 14 Brieven van Paulus f 5,—; 5. Het jaar 2000 f 3,—; 6. Gods geheimenissen f 3,—; 7. Christus in de Psalmen en de Profeten f 4,—. 7 series tegelijk slechts f 14,—.

TWEDE PAKKET: 1. Overdenkingen over de vier evangelieën 144 blz. f 6,—; 2. De Heilige Geest woont in ons f 3,—; 3. Lichtend uitzicht op morgen f 6,—; 4. De geestelijke wapenrusting f 3,—; 5. De Kerkgeschiedenis volgelvucht f 4,—; 6. De Gemeente van Christus f 2,—; 7. Het gebed f 3,—. 7 series tegelijk f 12,—. **Beide pakketten totaal f 25,—.**

Alles franko na girostorting op 1793613 Bijbelcursus Oudewater P.B. 44.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Drs H. de Jong;
Mr. dr J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma;
Drs W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over
kerkelijke/christelijke activiteiten
te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36-22,
3704 LP Zeist,
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

35 ct per mm.
familieberichten
30 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288
Gironr. 404945 t.n.v. van
Geref. Persveren. Heem-
stede.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,—
per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar
of f 60,— per luchtpost.

Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts
per 31 december eindigen. Op-
zeggen uiterlijk tot 15 november

Uitdeling van dekens
na de ramp.

GEEF HEN HET ALLERNODIGSTE

Voor de tweede maal werd de staat Andhra Pradesh (India), getroffen door een cycloon. Velen kwamen om het leven. Tienduizenden werden dakloos. In dit gebied steunt onze Stichting diverse projecten. Hulp aan leprozen, een onderwijsprogramma, het bouwen van woningen.

U kunt als volgt helpen: Een nieuwe woning kost f 875,—. Steun aan een dorps-
school f 750,— per jaar. Voor f 25,— per maand kunt u een lepra-patiënt financieel
adopter. Of stuur zomaar een gift. U kunt ons werk ook steunen door het kopen
van mapjes kaarten. Prijs f 2,— per mapje van 6 stuks. Minimumafname 5 mapjes.
Verzendkosten f 1,70.

Voor alle inlichtingen: I. 't Lam, Mollenburgseweg 48b, Gorinchem, tel. 01830-32550
b.g.g. 23604.

**Stichting
Reformatische
Hulpactie
Woord en Daad**

**Giro 3020900 Velp
Met vermelding: Hulp India.**

Voor al uw
handels- en familiedrukwerk - boeken en folders
is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 Zeist